

Βιβλιοθήκη

Καταφύγιο Θηραμάτων

Το βιβλίο, όπως πρέπει να είναι

Από τον Νίκο Κτιστόπουλο

Ρίτσαρντ Φορντ

Η χώρα, όπως είναι

μτφρ.: Σπύρος Τσοούγκος,

εκδόσεις **Πατάκη**, σ. 735, € 25,74

«Ο θάνατος είναι η επικύρωση όλων αυτών που μπορεί να ιστορήσει ο αφηγητής. Ο αφηγητής δανείζεται το κόρος του από τον θάνατο».

Walter Benjamin

Υπάρχουν βιβλία με τα οποία ζει κανείς για πολύ καιρό, αναπτύσσοντας μια α-συνειδητή και σιωπηλή σχέση, σαν ένα φίλο που μπορεί να μη βλέπεις πολύ, αλλά η επιρροή του πάνω σου είναι συνεχής. Ένα τέτοιο βιβλίο συνιστά μια νέα πραγματικότητα, με την οποία η ζωή σου αρχικά συγκρούεται, μέχρις ότου η σταδιακή οικειοποίηση – μια από τις βασικές απολαύσεις του αναγνώστη – και οι περιπέτειες που αυτή επιβάλλει, καταλήξουν στο ιδεατό αποτέλεσμα για κάθε λογοτεχνικό έργο: την επικοινωνία. Το βιβλίο, ο νέος φορέας ομιλίας, μαζί με τον αναγνώστη, ήδη βετεράνο της ομιλίας, συνιστούν έναν ερμητικά κλειστό όμιλο – ρίζα του μιλώ – όπου οι διάλογοι, οι μονόλογοι, οι «εξωτερικές» φωνές πλέκονται σ' έναν αδιαπέραστο κύκλο σιωπής και μοναξιάς. Το βιβλίο ως έργο τέχνης, ως αντικείμενο, δεν έχει την παραμικρή σχέση με τη ζωή. Όμως μπορεί, ως συνομιλητής, να προσφέρει στον αναγνώστη έξοχα δώρα, με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι ο τελευταίος έχει τη διάθεση να ακούσει αλλά και να μιλήσει, γράφοντας το δικό του σιωπηλό μυθιστόρημα εν μέσω της ανάγνωσης.

Ο Κωστής Παπαγιώργης έχει γράψει ότι συγγραφέας είναι αυτός που διαβάζεται (εννοώντας αυτόν που έχει κοινό) και ο Αμερικανός Ρίτσαρντ Φορντ, σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, είναι συγγραφέας. Διακρίσεις, τιμές, βραβεία, μεταφράσεις, αναγνώστες έχουν χάρισει στον Φορντ μια θέση στην πρώτη σειρά των αμερικανών πεζογράφων των τελευταίων 25 χρόνων. Η αρχή της λογοτεχνικής πορείας του, αντιθέτως, ήταν μάλλον απογοητευτική για τον ίδιο, αφού τα δύο πρώτα βιβλία του *A piece of my heart*, 1976 (*Κομμάτι από την καρδιά μου*, μτφρ. Αθηνά Δημητριάδου, Ολκός, 1998) και *The ultimate good luck*, 1981, αν και έλαβαν θερμή υποδοχή από την κριτική, αγνοήθηκαν από το κοινό και ο συγγραφέας παράτησε το γράψιμο και ασχολήθηκε με την αθλητική δημοσιογραφία. Όταν το περιοδικό στο οποίο εργαζόταν έκλεισε, ο Φορντ στράφηκε ξανά στη λογοτεχνία με το *The Sports writer*, 1986, (*Ο αθλητικογράφος*, μτφρ. Εφη Καλλιφατίδη, Ωκεανίδα, 1997), το βιβλίο που τον καθιέρωσε στην αμερικανική λογοτεχνική σκηνή. Από τον τίτλο και τα παραπάνω συμπεραίνει κανείς το θέμα του: ένας αποτυχημένος συγγραφέας βιοπορίζεται ως αθλητικογράφος εν μέσω ψυχολογικής κρίσης μετά τον θάνατο του γιου του. Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελεί το πρώτο μέρος μιας τριλογίας με πρωταγωνιστή το alter ego του Φορντ, τον Φρανκ Μπάσκομπ, την οποία συμπληρώνουν το *Independence day*, 1995, που βραβέ-

τηκε με Πούλιτζερ, και το βιβλίο που παρουσιάζουμε εδώ, *Η χώρα, όπως είναι* (*The lay of the land*, 2006).

Η ιστορία του βιβλίου είναι απλή: ο αφηγητής Φρανκ Μπάσκομπ, ένας πενήνταχρονος μεσίτης ακινήτων, πρώην συγγραφέας διηγημάτων, πρώην αθλητικογράφος, πρώην καθηγητής κολεγίου, πρώην σύζυγος εις διπλούν, νυν πατέρας δύο παιδιών και ενός νεκρού αγοριού και νυν καρκινοπαθής μάς αφηγείται την καθημερινότητά του και μέσω αυτής ένα μεγάλο κομμάτι του προτέρου βίου του. Δυναμικός επιχειρηματίας, στοχαστικός, σκεπτικιστής, σκεπτικιστής των πολλαπλών τροπικών της ζωής, κυνικός και συνάμα ρομαντικός, τρυφερός και συνάμα εγωιστής, είναι πολλοί εαυτοί μαζί, είναι, δηλαδή, ένας συνηθισμένος άνθρωπος. Είρων και υπερόπτης σαν διανοούμενος, θαυμαστής της καλοπέρασης και των μικρών μυθικών της και κάτοχος ενός συναρπαστικού παρελθόντος και ενός αβέβαιου μέλλοντος, δεν κρύβει την πρόθεσή του να μοιραστεί τις απαντήσεις αλλά και τις ερωτήσεις που διαδέχονται σε αφοροία. Φανατικός εχθρός κάθε επιφανειακής εικόνας της πραγματικότητας γύρω του, ξαναγεί τον αναγνώστη του με απαράμιλλη μαεστρία στις βαθιές, υπόγειες στοές που η σκέψη του έχει διανοίξει στον φλοιό

της. Ποια είναι αυτή η πραγματικότητα; Η Αμερική λίγο μετά τις προεδρικές εκλογές του 2000 και ενώ η καταμέτρηση των ψήφων συνεχίζεται στη Φλόριδα...

Δύο γεγονότα έχουν ανατρέψει την πορεία της ζωής του αφηγητή: το φευγικό της γυναίκας του με τον πρώην και για χρόνια χαμένο από πρόσωπο γης άντρα της και η ανακάλυψη ότι πάσχει από καρκίνο του προστάτη. Ο Μπάσκομπ δεν είναι μοιρολάτρης ούτε ηττοπαθής. Οπλισμένος με μπόλικη ευφύα και αυτοπεποίθηση οργανώνει τη ζωή του βάσει των νέων δεδομένων αλλά και του χειροποίητου αμυντικού του μηχανισμού, τη Μόνιμη Περίοδο. Έτσι ονομάζει την τωρινή περίοδο της ζωής του, την οποία θεωρεί το απόσταγμα της σοφίας που έχει αντλήσει από το παρελθόν. Με τα δικά του λόγια, η Μόνιμη Περίοδος συνίσταται από «απουσία φόβου για το μέλλον, άφρατη ζωή, το παρελθόν σαν μια ευχάριστη, ροδίζουσα, θαμνή γενέκευση». Προς το τέλος του βιβλίου, όμως, αναγνωρίζει την ανεπάρκεια της μεθόδου άμυνας που δεν τον προφυλάσσει από τη συναισθηματική κατάθραση, την οποία προκάλεσε η ενθύμηση του νεκρού γιου του. Τότε είναι που ανακοινώνει την έλευση του Επόμενου Σταδίου, της νέας στάσης του, που βασίζεται στην

αποδοχή της ζωής στην ολότητά της. Εφοδιασμένος με κέφι, χιούμορ, σατανική ειρωνεία και πανουργία, αντιμετωπίζει την καθημερινότητα σαν μια κατάμαυρη κωμωδία, στην οποία αναγκάζεται να πάρει μέρος. Και είναι αυτή η αντιμετώπιση που μετατρέπει την ανάγνωση του βιβλίου σε σκέτη απόλαυση. Ο Φρανκ Μπάσκομπ είναι χωρίς αμφιβολία ένας από τους πιο ολοκληρωμένους και βαθιά διασκεδαστικούς μυθιστορηματικούς ήρωες της σύγχρονης λογοτεχνίας.

Είναι εύκολο να μιλάς για τη ζωή και τον θάνατο σαν παρατηρητής, γιατί η θέση αυτή χάρζει απόσταση, αφαρασία, ένα είδος πλαστής αθανασίας. Αλλά δεν είναι εύκολο να κτίξεις το οχυρό σου, τη μοναξιά σου, τη γλώσσα σου δηλαδή, ζώντας και δουλεύοντας μέσα στην Αγορά. Ο αφηγητής του Φορντ είναι ένας αρνητής υπό το καθεστώς της κατάφασης που του υπαγορεύει η σφοδρή επιθυμία του να ζήσει. Είναι ένας σκεπτόμενος άνθρωπος της δράσης, ένας λογοτέχνης που γράφει για προσωπική κατανάλωση τα στοχαστικά μπλουζ της ωριμότητάς. Δεν αρνείται τη ζωή, αλλά δεν έχει σκοπό να την καταπιεί αμάσητη. Ως άνθρωπος της Αγοράς γνωρίζει τους κανόνες των ανθρώπων, δεν ματαιοποιεί με φιλοδοξίες για την απόλυτη ευτυχία, δεν εξιδανικεύει πρόσωπα και καταστάσεις. Έχοντας ήδη διακρίνει την ένδειξη «αδιέξοδο» στο βάθος του δρόμου του, νιώθει έτοιμος για την τελευταία παραγγελιά. Μιλάει ο ίδιος: «Αυτή δεν είναι η τελευταία επιθυμία όλων μας σ' αυτή τη γη; Να μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι υπήρξαμε αυτόπτες μάρτυρες κάποιου θαύματος».

Το μεγαλύτερο επίτευγμα του Φορντ, στο παρόν βιβλίο, πέραν της δεξιοτεχνικής παρουσίας του αφηγητή, είναι ότι καταφέρνει να επιβάλει μια τάξη στον χαώδη κόσμο που με αξιοθαύμαστη ενόρνια περιγράφει. Ο κόσμος αυτός, τον οποίο κάθε δικιά θα αναγνωρίσει με περισσή ευκολία, στερημένος από νόημα, ψυχράς και βαρετός, το «απέραντο Νταχόου» που έλεγε ο Λάιους, είναι για τον Φορντ το χειρότερο και μαζί το καλύτερο πράγμα που μπορεί να σου τύχει. Ρημαγμένους από την απληστία, τη μικροψυχία, τη βλακεία, τη μοναξιά, ο κόσμος αυτός αδυνατεί να υπάρξει πατριδα κανενός νοήμονος ανθρώπου. Απ' την άλλη, το ζεστό αίμα που ρέει στις φλέβες όλων μας μάς διατάζει να κνηγίσουμε μέχρι θανάτου το θάμα που λέγαμε παραπάνω. Αυτό είναι και το μεγαλείο της τέχνης του Αμερικανού: δεν αποκρύπτει, δεν εξωραίζει, δεν εγκλωβίζεται σε δήθεν ιδανικούς μικρόκοσμούς, δεν σηκώνει το δάκτυλο. Αντίθετα, με την ψύχραιμη και βαθιά στοχαστική γραφή του, μας καλεί να επανεκτιμήσουμε τα πράγματα, γιατί είναι ήδη πολύ αργά. Ο ήρωάς του δεν απολαμβάνει καμία λύτρωση στο τέλος του βιβλίου, εκπέμπει όμως μια πρωτοφανή γαλήνη, σαν αυτή λίγο πριν ή λίγο μετά την καταιγίδα.

Η μετάφραση του Σπύρου Τσοούγκου αποτελεί σταθερό σύμμαχο του αναγνώστη στην απόλαυση του βιβλίου. Με σύγχρονα, δροσερά ελληνικά και καίριες σημειώσεις κάνει δικό του το βιβλίο και προσφέρει στον ελληνόφωνο αναγνώστη ένα δώρο σπάνιο.

Έργο του Αλέξανδρου Λίππολντ